

Mariusz Domżałski

Dowództwo 18 Dywizji Zmechanizowanej
im. gen. broni Tadeusza Buka

ORCID 0000-0002-7749-2598

Wybrane aspekty służby w Siłach Zbrojnych

Wprowadzenie

Zapewnienie bezpieczeństwa obejmuje szereg przedsięwzięć mających na celu przeciwdziałanie wszelkim zagrożeniom celów realizowanych przez państwo. Zadania organów państwa odpowiedzialnych za realizację działań na rzecz utrzymania bezpieczeństwa państwa powinny być należycie skonkretyzowane¹. Niewątpliwy wpływ na konieczność stałego podnoszenia zdolności obronnej Polski ma również jej położenie geopolityczne, co podkreśla konflikt w Ukrainie².

Najistotniejszym elementem gwarantującym bezpieczeństwo państwa polskiego są Siły Zbrojne³. Ich definicja legalna znajduje się w Ustawie z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, a konkretnie w art. 11 ust. 2: „Siły Zbrojne są zhierarchizowaną, umundurowaną formacją uzbrojoną, stanowiącą wyodrębnioną organizacyjnie część systemu obronnego państwa”⁴.

¹ M. Czuryk (2013). *Podstawy prawne bezpieczeństwa narodowego w czasie kryzysu i wojny*. „Roczniki Nauk Społecznych”, 3, s. 69.

² W. Jarmołowicz, T. Sikora (2016). *Status i pozycja społeczno-ekonomiczna żołnierzy zawodowych na polskim rynku pracy*. „Studia Prawno-Ekonomiczne”, C, s. 212.

³ M. Wojciszko (2011). *Kompetencje naczelných organów państwa w obszarze obronności*. „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej”, 4, s. 325.

⁴ Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz. U. 2024 poz. 248 ze zm.

Wybitny znawca tematyki bezpieczeństwa Waldemar Kitler definiuje natomiast Siły Zbrojne jako „wyspecjalizowany, uzbrojony i zorganizowany pod jednolitym kierownictwem organ państwa, przeznaczony do zabezpieczenia jego interesów zewnętrznych i wewnętrznych, przez wykorzystanie go do misji obronnych i pozaobronnych, a więc do zapobiegania agresji, prowadzenia walki zbrojnej, udzielania wsparcia władzom cywilnym w zakresie ochrony porządku konstytucyjnego i bezpieczeństwa publicznego w państwie oraz realizacji innych nieoręźnych, ustawowo ustalonych zadań, w czasie zwykłym (normalnym) i w okresie obowiązywania stanu nadzwyczajnego w państwie”⁵.

Podstawowe zadanie Sił Zbrojnych wynika wprost z art. 26 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym „Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa oraz niepodzielności jego terytorium, jak również zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic”⁶. Nie ulega wątpliwości, że są też istotnym elementem ochrony przed zagrożeniem wewnętrznym państwa, przejawia się to np. w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego. Profesjonalne Siły Zbrojne, posiadające odpowiednie kompetencje i stopień wykształcenia, są w stanie realizować zadania obronne we wszystkich stanach bezpieczeństwa narodowego – w stanie pokoju, kryzysu i wojny⁷.

Podstawowym aktem normatywnym regulującym problematykę służby żołnierzy zawodowych jest Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny oraz akty wykonawcze do niej. Ustawa ta wyznacza zadania Sił Zbrojnych zarówno w zakresie bezpieczeństwa zewnętrznego, jak i bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Zastąpiła ona wielokrotnie nowelizowaną Ustawę z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych.

Ustawa o obronie Ojczyzny jest tzw. ustawą pragmatyczną, czyli aktem regulującym całokształt poszczególnych kategorii stosunków służbowych w administracji publicznej – w tym wypadku żołnierzy zawodowych. Pomimo braku definicji legalnej, jest to pojęcie dość mocno ugruntowane w doktrynie. Istotnym jest fakt, że pragmatyka wojskowa nie należy do systemu prawa pracy⁸.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie problematyki dotyczącej wybranych aspektów zawodowej służby wojskowej. Omówiono w sposób zwięzły istotę stosunku służbowego oraz nawiązanie i rozwiązanie stosunku

⁵ W. Kitler (2017). Pojęcie i system prawa wojskowego. W: W. Kitler, D. Nowak, M. Stepnowska (red.). *Prawo wojskowe*. Wolters Kluwer, s. 56.

⁶ W.J. Wołpiuk (1998). *Konstytucyjna zasada podległości Sił Zbrojnych cywilnej i demokratycznej kontroli*. „Przegląd Sejmowy”, 6, s. 33–35.

⁷ M. Domżański (2024). *Nauka żołnierzy zawodowych*. „Dialogus. Naukowe czasopismo humanistyczno-społeczne”, 2, s. 30.

⁸ P. Wojtunik (2013). *Pojęcie, źródła i przedmiot prawa stosunków służbowych*. „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 5, s. 202.

służbowego żołnierza zawodowego. Wybór analizowanego problemu badawczego powinien zostać odpowiednio uzasadniony, stąd też zdecydowano się na sformułowanie głównego problemu badawczego w postaci pytania: Czy stosunek służbowy żołnierza zawodowego posiada cechy charakterystyczne, które odróżniają go od innych stosunków prawnych? W związku z powyższym została sformułowana hipoteza badawcza polegająca na przyjęciu, iż stosunek służbowy żołnierzy zawodowych zawiera kilka elementów, które różnią go od innych stosunków prawnych. Niewątpliwie elementy te są determinantem pełnienia zawodowej służby wojskowej, a w literaturze przedmiotu są opracowane w sposób jedynie przyczynkowski.

Elementem niezbędnym do osiągnięcia odpowiedniego celu naukowego jest ustalenie odpowiedniej metody badawczej. Znaczenie podstawowe miała metoda formalno-dogmatyczna wzbogacona w niektórych miejscach o metodę teoretyczno-prawną. Użycie metody analitycznej formalno-dogmatycznej polegało na poddaniu szczegółowej analizie aktów prawnych dotyczących analizowanego zagadnienia.

W ostatnich latach, na skutek zwiększenia zainteresowania służbowym stosunkiem administracyjnoprawnym, publikowane są opracowania dotyczące stosunku służbowego innych formacji mundurowych, gdzie, niejako przy okazji, poruszona jest problematyka będąca przedmiotem niniejszej pracy.

Istotnym elementem pracy była analiza orzecznictwa. Dokonano analizy orzeczeń Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz Wojewódzkich Sądów Administracyjnych. Badaniu w węższym zakresie poddano także orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego. Umożliwiło to poznanie linii orzeczniczej dotyczącej jednolitości lub rozbieżności w wykładni analizowanych przepisów. Warto w tym miejscu zauważyć, że problemy interpretacyjne dotyczące stosowania konkretnego przepisu na ogół znajdowały swoje odzwierciedlenie w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego lub też Sądu Najwyższego, do których te zagadnienia trafiały.

Stosunek służbowy

Po raz pierwszy pojęcie „stosunku służbowego” pojawiło się w języku prawnym w Ustawie z dnia 17 lutego 1922 r. o państwowej służbie cywilnej⁹. Termin „stosunek służbowy”, spotykany w aktach prawnych, jak i orzecznictwie, nie ma jednolitego znaczenia, brak jest też definicji legalnej tego pojęcia¹⁰.

⁹ Ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. o państwowej służbie cywilnej (Dz. U. z 1949 nr 11 poz. 72 ze zm.).

¹⁰ D. Nowak (2014). *Istota, strony i przedmiot administracyjnoprawnego stosunku służbowego funkcjonariuszy służb mundurowych i żołnierzy zawodowych*. „Casus”, 72, s. 58.

Poprzez stosunek służbowy należy rozumieć zatrudnienie w sektorze publicznym, regulowane przez szczególny rodzaj ustawy, jakim jest pragmatyka służbowa¹¹.

Stosunki służbowe dzielimy na służbowe stosunki pracy regulowane przepisami prawa pracy oraz stosunki służbowe co do których zastosowanie będą miały przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego¹². Podstawą prawną powstania tychże stosunków jest mianowanie, które w odniesieniu do służby wojskowej żołnierzy zawodowych nazwane jest „powołaniem”.

Należy przy tym zauważyć, że są dwa rodzaje mianowania. Mianowanie (nominacja) powodujące nawiązanie służbowego stosunku pracy (art. 76 Kodeksu pracy) oraz mianowanie (nominacja), której skutkiem jest powstanie administracyjnoprawnego stosunku służbowego¹³. W przypadku żołnierzy zawodowych powołanie uregulowane w art. 185 pragmatyki nie różni się od nominacji będącej źródłem stosunku służbowego funkcjonariuszy służb mundurowych¹⁴.

Stosunek służbowy żołnierza zawodowego powstaje w drodze mianowania na podstawie dobrowolnego zgłoszenia się do służby. W literaturze i orzecznictwie ugruntowane jest stanowisko, że akt mianowania przyjmuje postać decyzji administracyjnej wydanej w wyniku postępowania administracyjnego¹⁵.

W literaturze i orzecznictwie ugruntowane jest stanowisko, że akt mianowania przyjmuje postać decyzji administracyjnej wydanej w wyniku postępowania administracyjnego¹⁶. Ze względu na szczególny rodzaj stosunku służbowego decyzje administracyjne dotyczące nawiązania, zmiany treści i rozwiązania stosunku służbowego są w pragmatyce wojskowej (jak i w innych pragmatykach służbowych) nazwane rozkazem personalnym¹⁷.

¹¹ T. Kuczyński (2010). *Wybrane problemy orzecznictwa sądowoadministracyjnego w sprawach z zakresu stosunków służbowych*. „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego”, 5–6, s. 249.

¹² T. Kuczyński (2007). *Odesłania do prawa pracy i prawa cywilnego w niepracowniczych pragmatykach służbowych*. „Przegląd Sądowy”, 10, s. 97.

¹³ S. Antoniuk, P. Szustakiewicz (2011). *Przedawnienie roszczeń z tytułu prawa do uposażenia i innych należności pieniężnych przysługujących na podstawie stosunku służbowego na tle orzecznictwa sądów administracyjnych*. „Ius Novum”, 1, s. 91.

¹⁴ B. Jaworski (2019). *Przekształcenie stosunku służbowego funkcjonariuszy*. „Acta Universitatis Lodziensis”, 87, s. 30.

¹⁵ M. Domżański (2024). *Należności związane ze zwolnieniem funkcjonariusza Straży Granicznej ze służby*. „Progress”, 15, s. 68.

¹⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2004 r., I PK 35/04, LEX nr 149349; T. Kuczyński (2000). *Właściwość sądu administracyjnego w sprawach stosunków służbowych*. Kolonia Ltd. Wrocław, s. 20.

¹⁷ A. Korcz-Maciejko (2013). *Charakter prawny rozkazu personalnego*, „Administracja: teoria, dydaktyka, praktyka”, 3, s. 140.

W związku z powyższym będą miały do niego zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego. Decyzje i rozkazy personalne wydawane są w formie indywidualnej lub zbiorowej. W przypadku sporządzenia decyzji lub rozkazu personalnego w formie zbiorowej, wyciąg z tej decyzji lub rozkazu jest z nimi równoznaczny.

Powołanie do zawodowej służby wojskowej jest możliwe wyłącznie, jeżeli zostaną spełnione ściśle skonkretyzowane przesłanki. Żołnierzem zawodowym może zostać osoba mająca obywatelstwo polskie, o nieposzlakowanej opinii, której wierność Rzeczypospolitej Polskiej nie budzi wątpliwości, posiadająca odpowiednie kwalifikacje oraz zdolność fizyczną i psychiczną do pełnienia zawodowej służby wojskowej¹⁸. Ma to związek z doniosłą rolą Sił Zbrojnych w obronności państwa¹⁹.

Ustawodawca w art. 229 pragmatyki przewidział dwie formy rozwiązania stosunku służbowego żołnierza zawodowego. Są to decyzja oraz rozkaz personalny, wydane dla celów ewidencyjnych. Art. 3 pkt 2 Ustawy o obronie Ojczyzny zawiera definicję legalną „decyzji”, wskazując, że jest ona „decyzją wydawaną przez właściwy organ wojskowy lub rozkazem personalnym”. Ustawodawca w Ustawie o obronie Ojczyzny, jak i aktach wykonawczych do niej stosuje oba stwierdzenia zamiennie, więc należy uznać, że są one wobec siebie tożsame.

Ustawa pragmatyczna wyróżnia dwa katalogi przesłanek warunkujących zwolnienie żołnierza zawodowego z zawodowej służby wojskowej. Ustawodawca podzielił te przesłanki na przesłanki obligatoryjne i fakultatywne. Od przyczyny zwolnienia jest też uzależniona forma zwolnienia – decyzja administracyjna lub rozkaz wydany dla celów ewidencyjnych.

Wystąpienie przesłanek obligatoryjnych oznacza brak możliwości pozostawienia żołnierza zawodowego w służbie w przypadku wystąpienia stanu faktycznego, który można przypisać do norm prawnych zawartych w art. 226 pragmatyki. Są to decyzje związane, stąd też proces ocenny jest ograniczony jedynie do ustalenia, czy konkretny stan faktyczny wypełnia znamiona stanu prawnego w postaci przesłanki zwolnienia żołnierza z zawodowej służby wojskowej. Organ jest bowiem pozbawiony swobody w zakresie wyboru konsekwencji normy prawa materialnego wskazanej w pragmatyce²⁰.

Pragmatyka wojskowa zawiera dość obszerny katalog obligatoryjnych przyczyn zwolnienia z zawodowej służby wojskowej, szczególnie

¹⁸ M. Domżański (2024). *Call up for Professional Military Service*. „Ius et Securitas”, 2, s. 37–47.

¹⁹ M. Domżański (2021). *Odwołanie od orzeczenia wojskowej komisji lekarskiej*. „Cybersecurity and Law”, 2, s. 168.

²⁰ A. Ludera-Ruszel (2019). *Przekształcenie stosunku służbowego funkcjonariuszy służb mundurowych*. „Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej”, 3, s. 252.

w porównaniu z innymi pragmatykami, co można wytłumaczyć szczególnymi zadaniami Sił Zbrojnych.

Przemysław Szustakiewicz dokonał podziału obligatoryjnych przesłanek zwolnieniowych. Wyróżnił przesłanki zewnętrzne, czyli niemające bezpośredniego powiązania z pełnioną służbą, oraz wewnętrzne, będące ściśle powiązane z pełnioną służbą²¹.

Poza przesłankami obligatoryjnymi, których ziszczenie się powoduje obligatoryjne zwolnienie, ustawodawca przewidział również katalog przesłanek fakultatywnych, których wystąpienie może spowodować zwolnienie żołnierza z zawodowej służby wojskowej.

W przeciwieństwie do przesłanek obligatoryjnych, każde zwolnienie z przyczyny fakultatywnej musi zostać zrealizowane w formie decyzji administracyjnej.

Instytucją prawną, która umożliwia organowi swobodę kształtowania rozstrzygnięcia podczas wydawania decyzji w przedmiocie zwolnienia ze służby w przypadku fakultatywnych przesłanek zwolnienia z zawodowej służby wojskowej, jest uznanie administracyjne.

Decyzje uznaniowe podlegają kontroli sądów administracyjnych, ale w ograniczonym zakresie. Sądy administracyjne weryfikują przepisy prawa, na podstawie których wydano określoną decyzję, czy nie doszło do przekroczenia granic uznania oraz czy organ w odpowiedni sposób uzasadnił podjęte rozstrzygnięcie, kierując się właściwymi i udowodnionymi przesłankami. Przesłanki te organ musi w odpowiedni sposób zindywidualizować. Pomimo prawa do wyboru rozstrzygnięcia nie może być to wybór dowolny²².

Stosunek służbowy żołnierzy zawodowych jest stosunkiem administracyjnoprawnym, co ma praktyczne znaczenie, gdyż mają do niego zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego (k.p.a.). Pragmatyki służbowe nie są przepisami szczególnymi w myśl art. 5 Kodeksu pracy, stąd też nie można w nich stosować przepisów Kodeksu pracy zgodnie z zasadą subsydiarności, zawartej we wspomnianym przepisie²³. Możliwość zastosowania przepisów Kodeksu pracy jest dozwolona jedynie w przypadkach enumeratywnie wymienionych w pragmatyce wojskowej – dotyczy to np. odesłań odnośnie do urlopów rodzicielskich²⁴.

²¹ P. Szustakiewicz (2012). *Stosunki służbowe funkcjonariuszy służb mundurowych i żołnierzy zawodowych jako sprawa administracyjna*. Wydawnictwo Difin. Warszawa, s. 281.

²² Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 28 kwietnia 2003 r., II SA 2486/01, LEX nr 149543.

²³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 1998 r., U 17/97, LEX nr 32606; W. Witoszko (2019). *Ochrona trwałości zatrudnienia funkcjonariuszy służb mundurowych i żołnierzy zawodowych*. Wydawnictwo Temida 2. Białystok, s. 11.

²⁴ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2008 r., II PZP 9/08, LEX nr 393793; M. Czechowski (2016). *Prawny charakter zatrudnienia żołnierzy zawodowych*. Wydawnictwo

Dodatkowo z ustawy pragmatycznej wynikają wprost sprawy, które nie podlegają kognicji sądów administracyjnych²⁵. Zgodnie z art. 122 ust. 3 skarga do właściwego sądu administracyjnego nie może być wniesiona na decyzje w sprawach:

1. powołania do obowiązkowej zasadniczej służby wojskowej;
2. powołania do odbycia ćwiczeń wojskowych;
3. wyznaczenia i przeniesienia na stanowisko służbowe oraz zwolnienia ze stanowiska służbowego, a także przeniesienia do dyspozycji;
4. delegowania do pełnienia obowiązków²⁶.

Kognicji sądów administracyjnych nie podlegają również sprawy dotyczące skierowania żołnierza do pełnienia służby wojskowej poza granicami państwa bądź odwołania go do kraju z pełnienia służby poza granicami państwa²⁷, lub też kwestie związane z udzieleniem urlopu wypoczynkowego²⁸.

W tym miejscu należy wskazać na podział aktów wydawanych przez kompetentny organ wojskowy na decyzje administracyjne kształtujące prawa i obowiązki żołnierza oraz na akty indywidualne, wydawane w wewnętrznej sferze służbowej, nieposiadające takich walorów²⁹.

Wybrane aspekty zawodowej służby wojskowej

Analiza Ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny pozwala na konstatację, że stosunek służbowy żołnierzy zawodowych zawiera kilka elementów, które różnią go od innych stosunków prawnych. Są to: obowiązek poświęcenia, dyspozycyjność i podporządkowanie, szczególne uprawnienia związane z pełnieniem służby, administracyjnoprawne uregulowanie

Adam Marszałek. Toruń, s. 38; M. Wieczorek (2017). *Charakter prawny stosunków służbowych funkcjonariuszy służb mundurowych*. Wydawnictwo Adam Marszałek. Toruń, s. 62.

²⁵ Postanowienie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 10 marca 2010 r., II SA/Wa 224/10, LEX nr 667195; P. Razowski (2015). *Niedopuszczalność drogi sądowej w postępowaniu sądowoadministracyjnym*. Wydawnictwo C.H. Beck. Warszawa, s. 146–150.

²⁶ Uchwała NSA w składzie 7 sędziów z dnia 10 kwietnia 2006 r., I OPS 3/06, LEX nr 181156.

²⁷ Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 14 stycznia 2000 r., I OSK 1742/09, LEX nr 599922.

²⁸ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 28 lutego 2008 r., I OSK 1244/07, LEX nr 490612.

²⁹ Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 27 lipca 2010 r., I OSK 143/10, LEX nr 741540.

stosunku służbowego³⁰. Wskazane elementy stosunku służbowego jednoznacznie wskazują na jego publicznoprawny charakter³¹.

Od osób pełniących zawodową służbę wojskową wymaga się szczególnie poświęcenia podczas realizowania przez nich zadań służbowych. Żołnierz zawodowy zobowiązany jest do wykonywania swoich obowiązków z narażeniem zdrowia, a nawet życia³². Znajduje to również odzwierciedlenie w rocie przysięgi wojskowej. Żołnierze zawodowi zobowiązani są do dochowania przyrzeczeń złożonych w rocie przysięgi³³. Warto zauważyć, że przysięga wojskowa składana jest przed rozpoczęciem zasadniczej służby wojskowej (w trakcie dobrowolnej służby zasadniczej). Jedyna sytuacja, gdy żołnierz zawodowy składa przysięgę już w trakcie służby, ma miejsce w sytuacji przeniesienia się do wojska osoby wcześniej pełniącej służbę w innych służbach mundurowych (Policja, Straż Graniczna czy Służba Więzienna). Służba żołnierza zawodowego wymaga poświęcenia, więc tylko osoby zdolne do poświęceń w imię służby mogą pełnić zawodową służbę wojskową. Wykonywanie zadań na niezwykle istotnym gruncie, jakim jest bezpieczeństwo państwa, wskazuje, że zasadniczą służbę wojskową mogą pełnić wyłącznie osoby, których zdolność fizyczna oraz predyspozycje moralne umożliwiają pełnienie służby z narażeniem życia i zdrowia³⁴. Trybunał Konstytucyjny w jednym ze swoich wyroków podkreślił, że „poświęcenie wiąże się z obowiązkiem wykonywania zadań w nielimitowanym czasie pracy i trudnych warunkach związanych nierzadko z bezpośrednim narażeniem zdrowia i życia³⁵. Szczególne poświęcenie i staranność w trakcie pełnienia zawodowej służby wojskowej w oczywisty sposób koresponduje z przepisami Konstytucji dotyczącymi ochrony niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej.

Kolejnym elementem wyróżniającym stosunek służbowy żołnierza zawodowego jest dyspozycyjność. Oznacza ona pełne podporządkowanie

³⁰ M. Karpiuk (2016). *Stosunek służbowy militaryzacji*. „Przegląd Prawno-Ekonomiczny”, 3, s. 51.

³¹ J. Dąbrowska (2006). *Zawieszenie funkcjonariusza w pełnieniu obowiązków służbowych*. „Monitor Prawa Celnego i Podatkowego”, 6, s. 226.

³² Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 kwietnia 2008 r., I OSK 642/07, LEX nr 478873; P. Szustakiewicz (2019). *Zagadnienie unifikacji przepisów regulujących stosunek służbowy funkcjonariuszy służb mundurowych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 21, s. 84–85.

³³ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 31 października 2008 r., I OSK 1738/07, LEX nr 499920; G. Maroń (2015). *Instytucja przysięgi (ślubowania) a poszanowanie wolności sumienia i religii*. „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, 4, s. 71–72.

³⁴ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 13 listopada 2009 r., II SA/Wa 1009/09 LEX nr 589235.

³⁵ Wyrok Trybunał Konstytucyjnego z dnia 23 września 1997 r., K 25/96, LEX nr 30762.

się poleceniom przełożonych oraz uprawnienie właściwych organów do kształtowania warunków służby żołnierza zawodowego, które uzależnione są od potrzeb Sił Zbrojnych³⁶.

Żołnierz zawodowy, w przeciwieństwie do osób świadczących pracę na podstawie umownego stosunku pracy, pozostaje w stosunku podporządkowania charakteryzującym się wysoką dyspozycyjnością, co znajduje swoje odzwierciedlenie w treści warunków pełnienia służby zawartych w ustawie pragmatycznej³⁷. Przejawia się to m.in. w przepisach dotyczących czasu służby, możliwości przeniesienia służbowego czy też powierzenia czasowego pełnienia obowiązków³⁸. Warto zauważyć, że granice dyspozycyjności żołnierza zawodowego wyznacza pragmatyka wojskowa³⁹.

Literatura przedmiotu wskazuje przy tym różnicę między podporządkowaniem a dyspozycyjnością. Zdaniem Tadeusza Kuczyńskiego podporządkowanie to obowiązek wykonywania poleceń, a dyspozycyjność to obowiązek poddania się jednostronnym aktom zmieniającym treść stosunku prawnego przez pracownika (w tym wypadku żołnierza zawodowego)⁴⁰. Podporządkowanie wynika z konstrukcji stosunku służbowego żołnierza zawodowego, opartego na nierównorzędności stron⁴¹.

Wspomniana wyżej dyspozycyjność oraz zdyscyplinowanie w powiązaniu z trudami codziennej służby powodują konieczność zrekompensowania tych wyrzeczeń poprzez przyznanie żołnierzowi zawodowemu szczególnych uprawnień związanych z pełnieniem służby⁴². Przejawia się to w dodatkowym uposażeniu rocznym (tzw. trzynastka), gratyfikacji urlopowej na członka rodziny czy też należnościami związanymi ze zwolnieniem z zawodowej służby wojskowej. Uprawnieniami wyróżniającymi żołnierzy zawodowych

³⁶ W. Brzostowski (2017). *Charakter prawny zatrudnienia żołnierzy zawodowych*. „Roczniki Administracji i Prawa”, XVII, s. 419.

³⁷ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 1991 r., I PZP 60/91, LEX nr 13220.

³⁸ Wyrok Trybunał Konstytucyjny z dnia 14 grudnia 1999 r., SK 14/98, LEX nr 39235.

³⁹ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 5 kwietnia 2006 r., II SA/Wa 66/06, LEX nr 213845.

⁴⁰ T. Kuczyński (2008). *Stosunek pracy na podstawie powołania*. W: Z. Kubot, T. Kuczyński, Z. Masternak, H. Szurgacz (red.). *Prawo pracy. Zarys wykładu*. Wydawnictwo Difin, s. 339.

⁴¹ Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 27 kwietnia 2011 r., I OSK 665/11, LEX nr 1081044; E. Ura (2013). *Charakter prawny stosunku służbowego policjanta*. „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie”, 2, s. 278.

⁴² Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 1992 r., III AZP 27/92, LEX nr 9562; P. Szustakiewicz (2013). *Świadczenia pieniężne związane z prawem do lokalu mieszkalnego emerytów i funkcjonariuszy służb mundurowych w orzecznictwie sądów administracyjnych*. „Ius Novum”, 3, s. 168.

na tle innych służb mundurowych są uprawnienia związane z przydziałem lokalu mieszkalnego, a konkretnie z tzw. odprawą mieszkaniową⁴³.

Uregulowania te powodują uprzywilejowany status społeczny żołnierzy, szczególnie w porównaniu do osób świadczących pracę zgodnie z przepisami Kodeksu pracy⁴⁴.

Ostatnią z cech stosunku służbowego jest podleganie prawu administracyjnemu, nie zaś prawu pracy⁴⁵.

Charakter stosunków służbowych powoduje, że mamy w nich do czynienia ze stosunkiem administracyjnoprawnym, w którym sprawy rozstrzygane są na podstawie przepisów procedury administracyjnej, a rozstrzygnięcia przełożonych wobec żołnierzy są poddane kontroli sądów administracyjnych⁴⁶. Konsekwencją uznania stosunku służbowego żołnierzy zawodowych za stosunek administracyjnoprawny jest uznanie, że w przypadku odmiennych uregulowań zawartych w pragmatyce wojskowej należy stosować przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego⁴⁷. Organ administracji ma prawo do jednostronnego kształtowania warunków pełnionej służby w zależności od wymagań danej formacji, czyli Sił Zbrojnych. Jest to związane ze statusem zadań realizowanych przez żołnierzy zawodowych w zakresie obronności oraz bezpieczeństwa państwa. Administracyjnoprawny charakter stosunku służbowego żołnierza zawodowego powoduje, że na stosunek ten składają się wzajemne prawa i obowiązki stron niemające charakteru zobowiązaniowego⁴⁸. Służba wojskowa jest służbą publiczną szczególnego rodzaju, stąd podlega określonym rygorom oraz ograniczeniom⁴⁹. Ograniczeniom podlega m.in. wykonywanie dodatkowej pracy zarobkowej czy też prowadzenie działalności gospodarczej⁵⁰. Ograniczeniom podlegają również prawa obywatelskie w zakresie piastowania funkcji

⁴³ M. Domżański (2022). *Uposażenie żołnierzy zawodowych*. „Cybersecurity and Law”, 2, s. 114.

⁴⁴ T. Zieliński (1977). *Stosunek prawa pracy do prawa administracyjnego*. PWN. Warszawa, s. 180–181.

⁴⁵ P. Szustakiewicz (2013). *Postępowanie dyscyplinarne w służbach specjalnych w świetle orzecznictwa sądów administracyjnych*. „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 5, s. 218.

⁴⁶ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 czerwca 1991 r., II SA 35/91, LEX nr 10220.

⁴⁷ J.Z. Lipski (2010). *Instytucja dyspozycji w pragmatykach służbowych*. „Wojskowy Przegląd Prawniczy”, 1, s. 26.

⁴⁸ M. Liwo (2013). *Status służb mundurowych i funkcjonariuszy w nich zatrudnionych*. Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis. Warszawa, s. 288.

⁴⁹ M. Czechowski (2016). *Prawny... Op. cit.*, 32.

⁵⁰ P. Palka (2006). *Dodatkowa praca zarobkowa żołnierzy zawodowych (uwagi de lege lata)*. „Wojskowy Przegląd Prawniczy”, 2, s. 31–43.

publicznych⁵¹. Żołnierz ma także obowiązek poinformowania dowódcy jednostki wojskowej o wyjeździe poza granice kraju. Dowódca jednostki wojskowej może zakazać żołnierzowi zawodowemu wyjazdu za granicę w celach niezwiązanych z zawodową służbą wojskową, jeżeli wymaga tego wzgląd na przestrzeganie przepisów Ustawy o ochronie informacji niejawnych albo istotne sprawy organizacyjne. Żołnierze nie mogą się również zrzeszać w związki zawodowe. Ograniczenie to było analizowane przez Trybunał Konstytucyjny, który stwierdził, że pozbawienie żołnierzy możliwości zrzeszania się w związki zawodowe nie dyskryminuje ich w porównaniu do innych służb mundurowych⁵². Ograniczenia te ze względu na charakter działań podejmowanych przez Sił Zbrojnych są większe niż u pracowników, a nawet funkcjonariuszy pozostałych formacji zmilitaryzowanych⁵³. Warto zauważyć, że ograniczenia mogą być wprowadzone wyłącznie w formie ustawy, nie mogąc przy tym naruszać istoty wolności i praw⁵⁴.

Sam fakt pełnienia służby wskazuje na szczególnie istotny zakres zadań realizowanych przez Siły Zbrojne. Pełnienie codziennej służby, niejednokrotnie bardzo trudnej, powoduje po stronie ustawodawcy konieczność zrekompensowania tych wyrzeczeń poprzez przyznanie szczególnych uprawnień związanych z pełnieniem służby⁵⁵.

Podsumowanie

Problematyka zatrudnienia żołnierzy zawodowych uregulowana jest w odrębnym akcie prawnym – Ustawie z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, niezależnym od Kodeksu pracy. Szczególne zadania przewidziane dla Sił Zbrojnych są determinantem różnych aspektów zawodowej służby wojskowej – zaczynając od samego powołania do służby, przez uprawnienia oraz ograniczenia związane ze służbą, kończąc na zwolnieniu ze służby. Ze stosunku służbowego łączącego żołnierza zawodowego z państwem wynika obowiązek poświęcenia, dyspozycyjności i podporządkowania, szczególne

⁵¹ M. Domżański (2023). *Neutralność polityczna Sił Zbrojnych w wymiarze prawnokonstytucyjnym*. „Wrocławskie Studia Politologiczne”, 32, s. 13–16.

⁵² Wyrok Trybunał Konstytucyjnego z dnia 7 marca 2000 r., K 26/98, LEX nr 39990.

⁵³ Wyrok Trybunał Konstytucyjnego z dnia 10 kwietnia 2002 r., K 26/00, LEX nr 54052.

⁵⁴ K. Walczuk (2014). *Działalność policji a konstytucyjna zasada legalizmu (prawo-rządności)*. W: M. Czuryk, M. Karpiuk, J. Kostrubiec, K. Orzeszyna (red.). *Prawo policyjne*. Wydawnictwo Difin, s. 44; T. Kuczyński (2008). *Stosunek pracy na podstawie powołania*. W: Z. Kubot, T. Kuczyński, Z. Masternak, H. Szurgacz (red.). *Prawo pracy. Zarys wykładu*. Wydawnictwo Difin, s. 339.

⁵⁵ M. Czechowski (2016). *Prawny... Op. cit.*, s. 33.

uprawnienia związane z pełnieniem służby oraz administracyjnoprawne uregulowanie stosunku służbowego. Niewątpliwie są to konstytutywne elementy stosunku służbowego żołnierza zawodowego, które odróżniają go od innych stosunków prawnych. W ustaleniu cech właściwych dla stosunku służbowego niezbędna jest analiza dorobku doktryny i judykatury, które w drodze wykładni prawa charakteryzują istotę stosunku służbowego. Charakter stosunku służbowego wynika z relacji prawnej regulowanej przepisami prawa publicznego (administracyjnego), z przewagą elementów władczych. Jest to stosunek służbowy w sensie ścisłym (*sensu stricto*). W stosunku tym występują jednostronne ustanowione uprawnienia lub obowiązki o charakterze służbowym.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz. U. 2024 poz. 248 ze zm.

Ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. o państwowej służbie cywilnej, Dz. U. z 1949 nr 11 poz. 72 ze zm.

Orzecznictwo

Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 14 stycznia 2000 r., I OSK 1742/09, LEX nr 599922.

Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 27 kwietnia 2011 r., I OSK 665/11, LEX nr 1081044.

Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 27 lipca 2010 r., I OSK 143/10, LEX nr 741540.

Postanowienie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 10 marca 2010 r., II SA/Wa 224/10, LEX nr 667195.

Uchwała NSA w składzie 7 sędziów z dnia 10 kwietnia 2006 r., I OPS 3/06, LEX nr 181156.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 1992 r., III AZP 27/92, LEX nr 9562.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2008 r., II PZP 9/08, LEX nr 393793.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 1991 r., I PZP 60/91, LEX nr 13220.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 28 kwietnia 2003 r., II SA 2486/01, LEX nr 149543.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 28 lutego 2008 r., I OSK 1244/07, LEX nr 490612.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 31 października 2008 r., I OSK 1738/07, LEX nr 499920.

- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 czerwca 1991 r., II SA 35/91, LEX nr 10220.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 kwietnia 2008 r., I OSK 642/07, LEX nr 478873.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2004 r., I PK 35/04, LEX nr 149349.
- Wyrok Trybunał Konstytucyjnego z dnia 10 kwietnia 2002 r., K 26/00, LEX nr 54052.
- Wyrok Trybunał Konstytucyjnego z dnia 12 maja 1998 r., U 17/97, LEX nr 32606.
- Wyrok Trybunał Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 1999 r., SK 14/98, LEX nr 39235.
- Wyrok Trybunał Konstytucyjnego z dnia 23 września 1997 r., K 25/96, LEX nr 30762.
- Wyrok Trybunał Konstytucyjnego z dnia 7 marca 2000 r., K 26/98, LEX nr 39990.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 13 listopada 2009 r., II SA/Wa 1009/09, LEX nr 589235.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 5 kwietnia 2006 r., II SA/Wa 66/06, LEX nr 213845.

Publikacje książkowe i artykuły naukowe

- Antoniuk S., Szustakiewicz P. (2011). *Przedawnienie roszczeń z tytułu prawa do uposażenia i innych należności pieniężnych przysługujących na podstawie stosunku służbowego na tle orzecznictwa sądów administracyjnych*. „Ius Novum”, 1.
- Brzostowski W. (2017). *Charakter prawny zatrudnienia żołnierzy zawodowych*. „Roczniki Administracji i Prawa”, XVII.
- Czechowski M. (2016). *Prawny charakter zatrudnienia żołnierzy zawodowych*. Wydawnictwo Adam Marszałek. Toruń.
- Czuryk M. (2013). *Podstawy prawne bezpieczeństwa narodowego w czasie kryzysu i wojny*. „Roczniki Nauk Społecznych”, 3.
- Dąbrowska J. (2006). *Zawieszenie funkcjonariusza w pełnieniu obowiązków służbowych*. „Monitor Prawa Celnego i Podatkowego”, 6.
- Domżański M. (2024). *Call up for Professional Military Service*. „Ius et Securitas”, 2.
- Domżański M. (2024). *Należności związane ze zwolnieniem funkcjonariusza Straży Granicznej ze służby*. „Progress”, 15.
- Domżański M. (2024). *Nauka żołnierzy zawodowych*. „Dialogus. Naukowe czasopismo humanistyczno-społeczne”, 2.
- Domżański M. (2023). *Neutralność polityczna Sił Zbrojnych w wymiarze prawnokonstytucyjnym*. „Wrocławskie Studia Politologiczne”, 32.
- Domżański M. (2021). *Odwołanie od orzeczenia wojskowej komisji lekarskiej*. „Cybersecurity and Law”, 2.
- Domżański M. (2022). *Uposażenie żołnierzy zawodowych*. „Cybersecurity and Law” 2022, 2.
- Jarmołowicz W., Sikora T. (2016). *Status i pozycja społeczno-ekonomiczna żołnierzy zawodowych na polskim rynku pracy*. „Studia Prawno-Ekonomiczne”, C.

- Jaworski B. (2019). *Przekształcenie stosunku służbowego funkcjonariuszy*. „Acta Universitatis Lodzensis”, 87.
- Karpiuk M. (2016). *Stosunek służbowy militaryzacji*. „Przegląd Prawno-Ekonomiczny”, 3.
- Kitler W. (2017). *Pojęcie i system prawa wojskowego*. W: Kitler W., Nowak D., Stepnowska M. (red.). *Prawo wojskowe*. Wolters Kluwer. Warszawa.
- Korcz-Maciejko A. (2013). *Charakter prawny rozkazu personalnego*. „Administracja: teoria, dydaktyka, praktyka”, 3.
- Kuczyński T. (2007). *Odesłania do prawa pracy i prawa cywilnego w niepracowniczych pragmatykach służbowych*. „Przegląd Sądowy”, 10.
- Kuczyński T. (2008). *Stosunek pracy na podstawie powołania*. W: Kubot Z., Kuczyński T., Masternak Z., Szurgacz H. (red.). *Prawo pracy. Zarys wykładu*. Wydawnictwo Difin. Warszawa.
- Kuczyński T. (2000). *Właściwość sądu administracyjnego w sprawach stosunków służbowych*. Kolonia Ltd. Wrocław.
- Kuczyński T. (2010). *Wybrane problemy orzecznictwa sądowoadministracyjnego w sprawach z zakresu stosunków służbowych*. „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego”, 5–6.
- Lipski J.Z. (2010). *Instytucja dyspozycji w pragmatykach służbowych*. „Wojskowy Przegląd Prawniczy”, 1.
- Liwo M. (2013). *Status służb mundurowych i funkcjonariuszy w nich zatrudnionych*. Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis. Warszawa.
- Ludera-Ruszel A. (2019). *Przekształcenie stosunku służbowego funkcjonariuszy służb mundurowych*. „Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej”, 3.
- Maroń G. (2015). *Instytucja przysięgi (ślubowania) a poszanowanie wolności sumienia i religii*. „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, 4.
- Nowak D. (2014). *Istota, strony i przedmiot administracyjnoprawnego stosunku służbowego funkcjonariuszy służb mundurowych i żołnierzy zawodowych*. „Casus”, 72.
- Palka P. (2006). *Dodatkowa praca zarobkowa żołnierzy zawodowych (uwagi de lege lata)*. „Wojskowy Przegląd Prawniczy”, 2.
- Razowski P. (2015). *Niedopuszczalność drogi sądowej w postępowaniu sądowoadministracyjnym*. Wydawnictwo C.H. Beck. Warszawa.
- Szustakiewicz P. (2012). *Stosunki służbowe funkcjonariuszy służb mundurowych i żołnierzy zawodowych jako sprawa administracyjna*. Wydawnictwo Difin. Warszawa.
- Szustakiewicz (2013). *Postępowanie dyscyplinarne w służbach specjalnych w świetle orzecznictwa sądów administracyjnych*. „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 5.
- Szustakiewicz P. (2013). *Świadczenia pieniężne związane z prawem do lokalu mieszkalnego emerytów i funkcjonariuszy służb mundurowych w orzecznictwie sądów administracyjnych*. „Ius Novum”, 3.
- Szustakiewicz P. (2019). *Zagadnienie unifikacji przepisów regulujących stosunek służbowy funkcjonariuszy służb mundurowych*. „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 21.
- Ura E. (2013). *Charakter prawny stosunku służbowego policjanta*. „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie”, 2.

- Walczuk K. (2014). *Działalność policji a konstytucyjna zasada legalizmu (praworządności)*. W: Czuryk M., Karpiuk M., Kostrubiec J., Orzeszyna K. (red.). *Prawo policyjne*. Wydawnictwo Difin. Warszawa.
- Wieczorek M. (2017). *Charakter prawny stosunków służbowych funkcjonariuszy służb mundurowych*. Wydawnictwo Adam Marszałek. Toruń.
- Witoszko W. (2019). *Ochrona trwałości zatrudnienia funkcjonariuszy służb mundurowych i żołnierzy zawodowych*. Wydawnictwo Temida 2. Białystok.
- Wojciszko M. (2011). *Kompetencje naczelnych organów państwa w obszarze obronności*. „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej”, 4.
- Wojtunik P. (2013). *Pojęcie, źródła i przedmiot prawa stosunków służbowych*. „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 5.
- Wołpiuk W.J. (1998). *Konstytucyjna zasada podległości Sił Zbrojnych cywilnej i demokratycznej kontroli*. „Przegląd Sejmowy”, 6.
- Zieliński T. (1977). *Stosunek prawa pracy do prawa administracyjnego*. PWN. Warszawa.

Abstrakt

Państwo musi zapewnić odpowiednie mechanizmy, których zadaniem jest realizacja prawa jednostki i społeczeństwa do bezpiecznej egzystencji, stąd też jednym z najważniejszych zadań, które są realizowane w demokratycznym państwie prawa, jest zapewnienie bezpieczeństwa swoich obywateli. Najistotniejszym elementem gwarantującym bezpieczeństwo państwa polskiego są Siły Zbrojne. Ich podstawowe zadanie wynika wprost z art. 26 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym „Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa oraz niepodzielności jego terytorium, jak również zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic”. Podstawowym aktem normatywnym regulującym problematykę służby żołnierzy zawodowych jest Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny oraz akty wykonawcze do niej. Analiza Ustawy o obronie Ojczyzny pozwala na konstatację, że stosunek służbowy żołnierzy zawodowych zawiera kilka elementów, które różnią go od innych stosunków prawnych. Są to: obowiązek poświęcenia, dyspozycyjność i podporządkowanie, szczególne uprawnienia związane z pełnieniem służby, administracyjnoprawne uregulowanie stosunku służbowego.

Selected aspects of service in the Armed Forces

Abstract

The state must provide appropriate mechanisms whose task is to implement the right of individuals and society to a safe existence, hence one of the most important tasks that are carried out in a democratic state of law is to ensure the security of its citizens. The most important element guaranteeing the security of the Polish state are the Armed Forces. The basic task of the Armed Forces results directly from Article 26, Section 1 of the Constitution, according to which “the Armed Forces of the Republic of Poland serve to protect the independence of the state and the indivisibility of its territory, as well as to ensure the security and inviolability of its borders”. The basic normative act regulating the issue of the service of professional soldiers is the Act of 11 March 2022 on the Defense of the Homeland and its implementing

acts. An analysis of the Act on the Defense of the Homeland allows us to conclude that the service relationship of professional soldiers contains several elements that distinguish it from other legal relationships. These are: the duty of sacrifice, availability and subordination, special rights related to service, administrative and legal regulation of the service relationship.

Słowa kluczowe: Siły Zbrojne, stosunek służbowy, żołnierz zawodowy

Keywords: Armed Forces, service relationship, professional soldier

Mariusz Domżański – doktor nauk prawnych, referent prawny pełniący zawodową służbę wojskową w Dowództwie 18 Dywizji Zmechanizowanej im. gen. broni Tadeusza Buka – obecnie w stopniu majora. Wcześniej pełnił funkcję referenta prawnego w 20 Bartoszyckiej Brygadzie Zmechanizowanej im. Hetmana Wincentego Gosiewskiego oraz w 1 Brygadzie Lotnictwa Wojsk Lądowych. Pięciokrotny uczestnik misji poza granicami państwa (dwukrotnie PKW Łotwa, dwukrotnie PKW Irak oraz PKW UNIFIL). Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Radca prawny. Autor kilkunastu publikacji z zakresu prawa wojskowego oraz prawa administracyjnego.